

Een mentor is geen ouder

Scholen gaan leerlingen steeds meer sociale vaardigheden leren waar hun ouders niet in geslaagd zijn. Dit heeft vaak een averechts effect en kan zelfs leiden tot nog grotere problemen. Een school kan beter meerzijdig partijdig zijn en juist verbinden en de dialoog tussen het kind en zijn ouders op gang brengen. Daarbij is ook de balans tussen geven en ontvangen van het kind met zijn ouders van belang.

Susanne zit in de brugklas, en wordt gepest. Zij praat nog al verstandelijk en doet zich ouder voor dan ze werkelijk is; ze kleedt zich in de ogen van haar leeftijdsgenoten kakkerig en tuttig. De mentor heeft het pesten gesignaleerd en met Susanne een gesprekje gevoerd. Tijdens dit gesprek oppert de mentor het idee haar aan te melden voor een sociale vaardigheidstraining waarin ze dan kan leren beter voor zichzelf op te komen en contact met anderen te maken. Susanne is erg blij dat haar mentor dit voor haar gaat regelen. Tijdens de ouderavond die aan de training vooraf gaat, komen haar ouders echter niet. Zij hadden al een belangrijke andere afspraak. De mentor zorgt ervoor dat de ouders de stencils krijgen die de andere ouders ook hebben gekregen. Hierin staan allerlei adviezen voor ouders van sociaal onhandige kinderen. De eerste bijeenkomst is Susanne er niet. Bij navraag de volgende dag, zegt ze het vergeten te zijn. Vlak voor de tweede bijeenkomst belt moeder de mentor met de mededeling dat haar dochter niet meer komt omdat het al wat beter gaat en het plagen al minder is geworden. Ook vindt ze het niet zo erg vindt dat ze geen vriendinnen heeft. Moeder geeft verder nog aan dat het wel over gaat, net als het bij haar vroeger ook is over gegaan. 'Susanne is net als ik,' zegt moeder, 'zij heeft niet zo'n grote behoefte aan contacten met andere mensen'. De mentor is verbaasd en teleurgesteld..

Vertrouwen en betrouwbaarheid

In je jeugd krijg je waarden en normen mee van je ouders. Deze waarden en normen maken het mogelijk betrouwbare verbindingen met anderen aan te gaan en van betekenis voor jezelf en voor anderen te zijn. Er bestaan horizontale en verticale loyaliteiten. De horizontale zijn verbindingen tussen collega's, partners of burens. Verticale loyaliteit bestaat tussen kinderen en (groot)ouders;

verticaal omdat zij door generaties heenlopen. Waar in horizontale relaties sprake is van verworven loyaliteit, spreken we bij een verticale relatie van existentiële loyaliteit. De band tussen kinderen en ouders hoort bij het bestaan en is daarom onverbreekbaar. Kinderen ontvangen van hun ouders bij hun geboorte en doorgaans in de daarop volgende jaren aandacht, zorg en liefde. Existentiële loyaliteit verwijst naar de door de geboorte ontstane onbalans die kinderen hebben ten opzichte van hun ouders en van waaruit een behoefte ontstaat om te geven aan hun ouders. Deze onbalans is ontstaan doordat kinderen voelen dat zij zoveel van hun ouders hebben gekregen, tot en met het leven zelf, dat ze het gevoel hebben iets terug te moeten geven: hun loyaliteit. Kinderen hebben van hun ouders vertrouwen en betrouwbaarheid nodig, waardoor zij letterlijk en figuurlijk hun eerste stappen kunnen zetten en waardoor hun (zelf)vertrouwen zal toenemen. Die stappen zijn de beloning van een kind aan zijn ouders voor dat vertrouwen. Het kind heeft daarmee zijn verplichting voor een deel 'ingelost'. Hierdoor zal het zich vrijer voelen, wat ertoe leidt dat het kind zich kan en mag ontwikkelen. Het kind ervaart dat het ertoe doet.

Wanneer daarentegen kinderen niet in staat zijn passend te geven, het geven niet gezien wordt of wanneer zij niet mogen ontvangen van hun ouders,

werkt dat door in de verticale en horizontale relaties. Als het geven van het kind niet wordt gezien, wordt een kind in feite onrecht aangedaan, wat ten koste kan gaan van de individuele ontwikkeling. Het kind kan het gevoel krijgen er niet toe te doen. Een kind mist door de onbalans de vrijheid voor het aangaan van sociale contacten, het kind is niet in staat vertrouwen naar anderen op te bouwen, waardoor steeds meer wantrouwen ontstaat. Doordat het kind altijd meer moet geven dan dat het terugkrijgt, zal het kind uiteindelijk zijn eigen ouders wantrouwen en daardoor ook anderen. De onbalans kan leiden tot een stagnatie in de ontwikkeling, en uiteindelijk wellicht destructief gedrag. Dit kan ook naar zichzelf gericht worden zoals bij automutilatie, anorexia, eventueel zelfsuicide.

Rol van de school

Waarom is het zo verleidelijk voor leerkracht of school om op de stoel van 'de betere ouder' te gaan zitten? Ik denk dat dit vaak te maken heeft met de onderwijzende/belerende rol van de docent. 'Jammer voor jou dat je ouders hebt die je dat niet kunnen leren, geeft niks, doe nu maar zoals ik, dan komt het wel goed, want je ziet, ik ben ook aardig terecht gekomen' denken de leerkrachten. Maar zij realiseren zich vaak niet dat kinderen altijd loyaal blijven aan hun ouders. Wat zal bovendien de reactie van ouders zijn als ze

te horen krijgen dat de school gaat proberen hun kind te heropvoeden? Agressie of depressie is een meer voor de hand liggende reactie dan die van 'we hopen dat jullie slagen waar wij faalden'. Het kind kan door een mislukte sociale vaardigheidstraining nog meer het besef krijgen er niet toe te doen en zich nog meer isoleren met als gevolg vaak nog meer destructief en depressief gedrag.

Meerzijdige partijdigheid

Bij een meerzijdig partijdige houding hoort het besef dat iedereen altijd wil investeren, wil geven, hoe gering dat er in de praktijk ook uitziet. Daarnaast ziet een buitenstaander altijd beter wat er misgaat in relaties dan de relatiepartners zelf. Misschien is dat wel de belangrijkste reden waarom er vaak meer aandacht besteed wordt aan missers dan aan successen. De focus ligt vaak op wat er niet goed is gegaan, het negatieve, problemen. Terwijl je met het zelfde gemak ook kunt kijken naar wat wel goed gaat, het positieve, mogelijkheden.

Daar waar je energie in stopt wordt groter!

De mentor heeft, waarschijnlijk onbedoeld, Susanne in conflict gebracht tussen de horizontale loyaliteit die zij heeft met haar mentor en

de verticale loyaliteit met haar moeder. In een dergelijke situatie kiest het kind altijd voor de verticale relatie. De mentor is niet meerzijdig partijdig is geweest: hij behartigde alleen de belangen van de school en een beetje van Susanne. Maar minder tot niet de belangen van haar ouders. Hoe is het voor hen te horen dat de mentor zonder de ouders er echt bij te betrekken hun kind uitnodigt voor een sociale vaardigheidstraining? De mentor van Susanne passeerde de ouders en wilde de taken overnemen die zij hebben op grond van hun verworven recht, hun ouderschap.

Een onbalans tussen geven en ontvangen

Ouders moeten niet met een simpel briefje op de hoogte gebracht worden van het feit dat hun kind moet of mag gaan deelnemen aan een sociale vaardigheidstraining; zo worden ze eigenlijk buiten spel gezet. Bovendien gebeurt het regelmatig dat deelname aan een sociale vaardigheidstraining wenselijk wordt geacht zonder dat er een diagnostisch gesprek is geweest. Als tijdens het diagnostisch gesprek met een kind blijkt dat er een onbalans tussen geven en nemen binnen het gezin is, zou de school zich moeten afvragen of het deelnemen aan een training wel passend is. Vaak blijft het gewenste effect uit als de leerling dat wat er tijdens de training aangeboden wordt, niet plaatsen kan in de eigen thuissituatie.

De school moet trachten bondgenoot te worden met de ouders door met hen in dialoog te gaan, waarin aangegeven wordt dat het niet goed gaat op school. Vaak is de reactie van ouders; 'ja, bij ons thuis gaat het ook niet zo lekker'. Natuurlijk zullen de ouders deze informatie als pijnlijk ervaren, maar door ouders als ouders in hun waarde te laten zal er uiteindelijk vertrouwen ontstaan, waardoor ouders bondgenoten worden, die inzien dat er samen naar een oplossing voor het kind gezocht moet worden. Soms gaan ouders ook zelf de onbalans zien. De school kan de ouders dan adviseren

om een externe hulpverlener te consulteren.

De onbalans kan zichtbaar worden gemaakt in een gesprek door bijvoorbeeld de volgende vragen:

Als je aan thuis denkt, wat komt er dan als eerste in je op?

Hoe beschrijf je jouw relatie met je vader? En hoe die met je moeder?

Zijn er verwachtingen/opdrachten van je vader naar jou? En van je moeder?

Welke zijn bevorderend en welke belemmerend?

Hoe zorg (wat geef) jij voor je moeder? En hoe voor je vader?

Hoe zorgt (wat geeft) jouw moeder jou? En hoe je vader?

Een trainer die tijdens een sociale vaardigheidstraining meervoudig partijdig is, behartigt de belangen van allen, aanwezig en afwezig, de deelnemers en hun ouders. Door naast de ouders te staan, naar hen te luisteren en hen te helpen bij wat zijzelf als problemen zien, laat hij zien dat ouders gelijkwaardige partners zijn, dat hij hen steunt in het grootbrengen van hun kinderen. Ouders zijn en blijven immers altijd als eerst verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kinderen.

De mentor van Susanne heeft nogmaals een gesprek gehad met Susanne en haar moeder. Tijdens dit gesprek kwam boven tafel dat moeder in haar jeugd ook erg gepest was en nu op haar werk ook nog gepest werd. Pas toen moeder tegen Susanne had gezegd dat zij het anders mocht doen en de mentor de moeder respectvol had behandeld, kon Susanne aan een sociale vaardigheidstraining deelnemen die een half jaar later zou starten.

Herberd Prinsen heeft een trainings- en adviesbureau (www.hpc.nu) op het gebied van mentoraat, leerlingbegeleiding en management. Verder heeft hij een eigen praktijk voor psychotherapie en is hij auteur van diverse boeken.